

Umeti se moramo.

Večkrat so že očitali, bodisi javno, bodisi zasebno, da se naše ocene slovenskih knjig ozirajo preveč na versko stran, premalo pa na zahteve čiste umetnosti. Rekli so, da versko svoje stališče pretirujemo, da ni treba obsoditi vsake malenkosti, ki morebiti ni popolnoma po pravilih bogoslovne vede, nasproti pa prezreti lepoto umotvora samega na sebi. Rekli so drugi, da stoji umetnost, da stojé umetelniki in njih proizvodi na »vzvišenem stališču«. Na takem vzvišenem stališču se smehlja pesnik kot kako božansko bitje ocenjevalcem ali vsaj onim čitateljem, ki se izpodtikajo nad malenkostmi in ki se opirajo na vero svojo kakor na najtrdnjšo palico.

O tej stvari treba vendar izpregovoriti resno besedo, da se bomo mogli bolje pomeniti s čitatelji. Pojasniti treba, na kakšnem stališču so pisane naše ocene. Kakšno je neki to stališče? Ozko, mračno, zavito v temo in dim verskega fanatizma in sovraštva?

A tu odgovarjamo kar naravnost — clara pacta, boni amici! — da tako mislimo, kakor oni, ki je pisal: »Non erubescio evangelium. Virtus enim Dei est in salutem... Ne sramujem se evangelija; božja moč je namreč (evangelij) v izveličanje...« Ne, ne sramujemo se pripoznati, da se oklepamo trdno nauk sv. evangelija, ki so veljavni prav tako v slovstvu kakor v življenju. Pripoznavamo očitno, da ne poznamo nobenega višjega stališča niti v življenju,

niti v slovstvu, nego je stališče evangeljskih nauk ali nauk naše krščanske vere. To pa dobro vémo, da nas evangelij ne uči umetnosti, ampak uči prav živeti. Umetnost ima svoje posebne zakone. Zato jo moramo presojevati kajpada po teh zakonih in sicer strogo presojevati. Ali se pa morebiti ti zakoni ne strinjajo z evangeljskimi nauki? Da, strinjajo se do pičice! Ali ni evangelij od Boga? Ali ni božja moč? In ali ni tudi umetnost določena — ali ni človeku dana od Boga samega? Naj mi pové, kdor more, odkod je umetnost, ako ni od Boga? Odkod so neki svetli, oživljajoči žarki, ako niso od solnca? Odkod so žarki lepote, ki se razlivajo po stvarstvu, ako niso od solnca neizmerne lepote — Boga? Prav isti Bog pa je dal človeštvu tudi sv. evangelij, in po evangeliju se je rodilo krščanstvo. Evangelij in lepota v prirodi — oba imata isti vir: božjo dobrotnost in božje veličastvo. In tu naj je nasprotje?

Kaj pa menite da je evangelij, kaj je krščanstvo? Ali je to prazna beseda? Ali je krščanstvo gola prevara? Ali je morebiti tolpa bedastih ljudij? Da; tako govore nespametni lahkomisljenci ne pomislivši, da je krščanstvo v svetovni zgodovini največji pojav, ne samo zunanjí pojav, marveč največja notranja ali duševna sila. Pa vémo, kako mislijo mnogi o krščanstvu: vsa dobrota krščanstva se jim zdí ta, da za silo krotí neomikano ljudstvo. Da, kdor tako trdi o

krščanstvu, njemu se zdi grozno, da bi imelo tudi v umetnosti kaj veljave, češ, umetelnost je stokrat vzvišenejša nego neprebavljivi krščanski nauki. — No, ti nauki niso vzrok, da jih nekateri tako malo umevajo, krivi so le tisti, ki umevati nečejo. Ko bi jih pa prav razumevali, vedeli bi, da ni višjega stališča, nego je krščansko, vedeli bi, da ima v krščanstvu umetelnost častno, odlično mesto, vedeli bi, da je duh krščanske vere ustvaril največje umotvore, kar jih je v poeziji ali v podobarstvu ali stavbarstvu, vedel bi, da krščanstvo ceni staro umetelnost, da ji je vdahnila duha — življenje, vedel bi, da je Shakespeare velik, da največji pesnik, ker je vlil v svoje stvore pravega duha, in ta je krščanski, — ako hočemo tudi — katoliški duh. O, prav v umetnosti si nima ničesar očitati krščanstvo, najmanj pa še katoličanstvo, ki je v svojem središču, v Rimu, zbralo in postavilo vekovite spomenike človeškega lepočustva. In tako krščanstvo da se ne vjema z umetelnostjo? Pač ne vjema se s tisto laži-umetelnostjo, ki pozna samo teló človeško, samo tvarino, samo čutno uživanje, zamuje in sovraži duha in vse, kar je duševnega; ne vjema se z umetelnostjo, ki nima drugih vzorov, nego je čutno uživanje do zadnje kapljice, kakor je ta gruda pod nami, kakor je to zemsko življenje: taki umetelnosti krščanstvo ni prijazno. Po pravici ni, ker taka umetelnost je samo spaka prave umetelnosti, nebeške hčerke, ki prihaja iz neba, pa se dviga zopet proti nebu — proti svetlu vzorov. Kaj je umetelnost brez vzorov? Ali pa ni krščanstvo — vera vzorov?

Žal, da se tudi pri nas razširja marsikako napačno naziranje o umetelnosti in da se takó malo vpraša: ali je pa tudi resnično in pravo? Pesem se imenuje lepa, ako je oblika gladka, in ako

se opeva predmet, ki je nekaterim čitateljem ljub in prijeten. Nič pa se ne vpraša: kakšno je pa bistvo tega predmeta? Je-li predmet res lep že sam na sebi? Ali se vjema z istino? Ali ni morebiti nrayno slab? Zlasti nekaj se iz naše književnosti vedno bolj odriva, in to je misel — prepričanje, da imamo dušo, neumrljivo, po božji podobi ustvarjeno dušo, dušo, ki ima višje zakone, višje pravice, višje potrebe in zmožnosti kakor pa tvarina. Kaj naj rečemo o umotvoru, ki vzbuja samo čutnost, duševne sile pa prezira: ali ne tlači duha, ali mu ne slabi zmožnostij, ker krepi samó telesne — rekel bi skoro živalske — sile?

Krščanstvo je duha osvobodilo iz spon presilne čutnosti, duhu daje novih močij in mu kaže neizmerno veliko polje, na katerem naj deluje. Zato goji krščanstvo (katoličanstvo) umetelnost tako rado. Zato se pa uredništvu tega lista ni treba kar nič sramovati krščanskega stališča, kakor so mu tudi vedno — kolikor je možno — veljavni in sveti zakoni umetelnosti same na sebi. Naj nikdo ne misli, da se nam zdi povest ali pesem takoj dobra, da je le v nji možno »kar prijemati krščanskega ali pobožnega duha«. Kar hoče biti umetelno, mora se klanjati stalnim zakonom umetelnosti, bodisi tudi svetost sama.

Pa dobro vémo, da se z malo besedami ne dá to vprašanje temeljito razjasniti, zato se bomo tudi ob drugih prilikah mudili na tem polju. Ne moremo si pa kaj, da ne bi navedli tu nekaj stavkov iz pisma, v katerem piše Adalbert Stifter — pač avtoriteta! — o svoji mladosti. »V dvanajstem letu sem prišel v samostan Kremsmünster v latinske šole. Tam sem se učil... risati... spoznaval stare in nove pesnike in slišal prvič stavek: lepota ni nič drugega nego to, kar je božje,

ki se pa kaže v prijetni obleki. Božja popolnost pa je v gospodarju nebes brezmejna, v človeku pa je omejena; a povsod hoče osrečevati in se razviti kot dobrota, resnica, lepota — v veri, vedi umetnosti, življenju. Ta stavek — tako ali drugače izrečen — me je zadel z vso silo in vse, kar sem pozneje izkusil v življenju, dvaindvajset let na Dunaju, kar sem deloval za umetnost in vedo, kar sem slišal od ljudi in

storil v službi, vse me je vodilo do istega spoznanja, in sedaj, v 59. letu, imam isto vero. A ni več le vera, ampak resnica, kakor so resnice matematične; da, še več, zakaj matematične resnice se prilagajo samo naši pameti, ona resnica pa je resnica brez ozira in pogoja, ali pa Bog ni Bog.« (Briefe von A. Stifter, 3, 239.) Je-li bil Stifter mož, ki ni umeval, kaj je umetnost?

Uredništvo.

O kritiki.

Gosp. Fr. Cegnar je priobčil v »Glasniku Slovenskem« l. 1858 v št. 8. čvrst spisak »Je-li nam treba kritike ali ne?« V tem spisku je toliko dobrega zrna, da ga nekoliko za sedanje sila težavne razmere podajemo svojim čitateljem.

»Vsak pisatelj, ki ne piše zgoli za dobiček in za lastno slavo, ampak za narod, mora vesel in hvaležen biti, ako ga kdo na to in to opomni, da popravi in se v drugo enakih napak ogiblje. Še sirov človek za zahvaljuje za podučevanje, koliko več po moramo to od pisatelja tirjati, ktere ga čislamo za spoštovanega človeka . . . Zavolj male pešice pisateljev se nikakor ne sme kritika zabranjevati; naj bo uže pri takih okoljščinah kolikor mogoče ljubeznjiva, vendar pa zdrava in vse-

obsežna . . . Mi ne želimo pisateljev s kritiko na nos, na vrat naskakovati in žaliti, ali to želimo, da nam bi kak umen mož odkrival naše slabosti v pisanji, pa tudi zasluge po dolžnosti cenil, da nam bi glavo bistril, nas odvrčeval od prihodnjih pomot, priporočeval dobra dela, za slovstvo budil in v nemal dobre pisatelje, posebno nade polne mladenčce; na mladih svet stoji . . . Vsak pisatelj piše tako, kakor ve in zna, kakor mu um in srce veleata. Je-li um vsakega pisarja »infallibel« (nezmotljiv)? Je-li njegovo srce vselej prav ubrano? Kdo bo to trdil? Če pa ni tako, ali ni prav po bratovsko, da se mu pové in reče: »Ti brate, lej! to jaz mislim, tako in tako, pa ne zameri! . . .«

OZNANILA.

MATIJA GERBER,

(Josip C. Gerber) (5-5)

Kongresni trg v LJUBLJANI Kongresni trg št. 4

priporoča svojo dobro oskrbljeno

galanterijsko knjigovoznico,

po kateri je v prijetnem položaju, da more izvrševati solidno delo po najnižjih cenah.

Nadalje priporoča svojo veliko izber

slovenskih in nemških molitvenikov, podob svetnikov, rožnih vencev itd.

šolskega in risarskega orodja

kakor: vsakovrstnih pisank in risank, ki se in rabijo, risalnih blokov, risarskih desk, risarskih ravnil, jeklenih peres, svinčnikov, črnil, škričalnih črtalnih tablic in črtalnikov itd.

Za šolske knjižnice:

Iv Tomšič: Knjižnica slovenske mladine, zvez. 1-3 obseguje: »Drugo ljubeč«, »Rokodelič«, »Sreča v nesreči« in Markič: Priporočke za mladino.

Listnica uredništva. *Gospod Athan:* Hvala. Teče Vam še precej gladko; nadejam se, da niti sedaj ne pesnikujete, niti pozneje ne bode samo za kratek čas. A poleg oblike pazite tudi na tvarino, na podobe, primere, pesniške pomočke. Snov bodi res pomenljiva, da jo je vredno vlti v verze, giblje naj Vam srce in naj Vas navdušuje. A brez truda, brez učenja, brez vaje ne bode uspehov. Še kaj drugega!